

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК [378:305]:37.015.3

Калько І. В.

УМОВИ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Значні соціально-політичні зміни кінця ХХ ст. поставили перед українським суспільством складне завдання розробки власної стратегії європейського вектору розвитку, що вимагає приведення національного законодавства, державних та недержавних політичних структур та процесів до відповідних стандартів. Слід ураховувати принципово нове ставлення до усвідомлення ролі чоловіка та жінки в суспільстві. В умовах сьогодення для збалансованого людського розвитку виникла гостра необхідність уникнення будь-яких виявів упередженості та дискримінації людей на підставі належності до певної статі.

У процесі встановлення демократії важливого значення набуває гендерна демократія, яка стверджує права людини без дискримінації в політичній, соціальній і громадській сферах. Важливою ознакою її є принцип рівної та рівноцінної громадянської цінності чоловіків і жінок, установа соціальної справедливості. Тільки таке суспільство, у якому є реальна гендерна демократія, може забезпечити людські та громадянські права, розвиток демократичної політичної системи, реформування економіки на вільних для особистостей обох статей засадах, творити гуманну культуру.

На сучасному етапі розвитку суспільства доволі актуальними стають дослідження з проблеми реалізації ідеї гендерної рівності. Зазначене питання висвітлено в низці наукових розвідок таких дослідників, як С. Айвазова, Т. Білько, П. Боярчук, Н. Дармограй, С. Дармодехін, Г. Кертман, О. Кириленко, Г. Клімантова, Н. Ковалішина, Т. Мельник, Н. Шведова та ін. Однак питанню щодо реалізації ідеї гендерної рівності студентської молоді приділяють недостатню увагу.

Метою цього дослідження є науковий аналіз умов та можливостей реалізації ідеї гендерної рівності студентської молоді.

Демократія в суспільстві, як відомо, обов'язково припускає рівні права та можливості чоловіків і жінок, виключаючи гендерну асиметрію, яка, на жаль, дуже чітко виявляється в усіх сферах життя суспільства, особливо у сфері політики. На сучасному етапі державотворення Україна перебуває на стадії формування гендерної демократії і творення нової політичної системи, у якій осіб обох статей розглядають як рівних суб'єктів розбудови держави. Тому спрямування особистісного розвитку, зокрема студентської молоді, повинно йти шляхом збереження рівності в їхніх правах та можливостях.

Реалізація ідеї гендерної рівності передбачає визнання рівних можливостей чоловіка та жінки, що, своєю чергою, задекларовано низкою нормативно-правових документів. Важливим складником формування й функціонування демократичної та соціальної держави й розвитку гендерної демок-

ратії в країні є юридична база для ліквідації нерівності жінки та чоловіка в суспільстві. Антидискримінаційне законодавство щодо нерівності статей у суспільстві ґрунтується на конституційному закріпленні рівноправності, прийнятті спеціального закону про рівні права й можливості, унесенні гендерного компонента в усю систему права [10, с. 167].

Рівність чоловіків і жінок у політичних і громадянських правах уперше було закріплено в Конституції Української Народної республіки 1918 р. (ст. 11).

Т. Свида, аналізуючи питання гендерної проблематики та права, зазначає, що після прийняття Конституції УРСР 1937 р. питання про рівноправність чоловіків і жінок в Україні вважали вирішеним. Однак гендерна дискримінація залишалася поширеним явищем [5, с. 53].

У дослідженні Т. Мельник розкрито проблему становлення та розвитку України як держави, що була в першій п'ятірці країн світу, котрі внесли до Конституції України, прийнятій в 1996 р., самостійну норму, у якій ідеться про рівні права й можливості жінки й чоловіка (ст. 24); здійснено аналіз законопроектів щодо проблем гендерної рівності в Україні [5; 7].

Дослідницею Н. Аніщук у науковій праці щодо тенденцій розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні надані рекомендації про вдосконалення чинного законодавства України у сфері державної політики з урахуванням становлення нових соціально-політичних, економічних та інших відносин [1].

У Законі України «Про освіту» зазначено, що громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального та майнового стану, роду й характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин (ст 3. Про «Право громадян України на освіту»). Одним із основних принципів освіти в Україні є рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, усебічного розвитку (ст 6. Про «Основні принципи освіти») [8].

Закон України «Про вищу освіту» спрямований на врегулювання суспільних відносин у галузі навчання, виховання, професійної підготовки громадян України. Він установлює правові, організаційні, фінансові та інші засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства й держави у кваліфікованих фахівцях. Реалізація державної політики в галузі вищої освіти гарантована шляхом створення та забезпечення рівних умов доступності до вищої освіти [6].

Для вивчення гендерних процесів в Україні важливими є Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866 – IV та проект «Гендер у розвитку» Програми Розвитку Організації Об'єднаних Націй, результати вивчення якого подано в колективних монографіях «Гендерний аналіз українського суспільства» й «Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства» [3 – 4; 7].

У Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005) указано, що принцип паритетної демократії стане невід'ємною частиною вузівської освіти, а також зазначено про необхідність підготовки та видання навчальних підручників і посібників, вільних від сте-

реотипних уявлень щодо ролі чоловіків і жінок; виховання культури гендерної рівності, рівний поділ професійних і сімейних обов'язків та ін. [11].

Однак у наукових матеріалах О. Ярьської-Смирнової наголошено на гендерній нерівності, яка все ж таки існує в освітньому просторі. Так, у навчальних закладах гендерну нерівність підтримують три виміри прихованого навчального плану: організація самої установи освіти, зміст предметів і стиль викладання [13, с. 6 – 9].

Загалом прихований навчальний план містить широкий діапазон досліджень – позиційний, емоційний, моральний і соціальний. Це означає, що гендерні упередження можуть бути визначені й сімейними, й освітніми параметрами; гендерними стереотипами пронизані використання фізичного простору, поведінка, ілюстровані книжки, підручники, телевізійні програми тощо, що є головними компонентами прихованого навчального плану [2, с. 226].

Однак за рахунок оновлення навчальної інформації та введення тем із гендерної проблематики в низку соціально-гуманітарних дисциплін («Історія України», «Політологія», «Соціологія» та ін.), які б розкривали понятійний та концептуальний апарат гендерної теорії, ознайомлювали студентів із гендерним правом, проблемами гендерної політики, демократії й соціалізації, сутністю й спрямованістю жіночого руху, можливо реалізувати ідеї гендерної рівності, гуманітаризувати гендерну освіту та виховання студентської молоді [12, с. 194].

Проблемам уведення гендерного компонента до навчальних дисциплін вищої школи приділяли увагу такі дослідники, як О. Біла, Л. Бут, Е. Гіденс, Т. Голованова, Л. Кобелянська, В. Кравець, Т. Мельник та ін.

Т. Мельник та Л. Кобелянською розкрито питання можливості вивчення історії гендерних відносин та життєвого досвіду жінок і чоловіків у курсі дисципліни «Історія України». Гендерний підхід до оцінки історичного процесу розширює ракурс розуміння ієрархії влади, функціонування власності й пов'язаних із ними історичними атрибутами [10, с. 52 – 53].

Напрямок правової думки, яка висвітлює врахування гендерних відмінностей у правовій системі держави, особливості формування статусу жінок і чоловіків, представників різних сексуальних орієнтацій та осіб з різною статевою ідентичністю, можна вивчити в курсі дисципліни «Правознавство» [10, с. 56].

У наукових дослідженнях В. Кравця висвітлено проблеми існування досліджень у галузі гендерної соціалізації, які приводять до висновку, що особливості жіночої і чоловічої статево-рольової ідентифікації специфічно відображені на становищі індивіда в суспільстві, його особистій і професійній долі. Гендерна соціологія вивчає проблеми гендерної рівноваги чи асиметрії соціальної стереотипізації в тому чи тому соціумі. У курсі «Соціологія» можливе вивчення особливостей психології статей та встановлення джерел їх виникнення. Результати гендерно-психологічних досліджень сприяють більш успішному вирішенню проблем гендерної соціалізації [9, с. 15].

Уведення гендерного компонента в систему освіти України також є одним із способів реалізації національної доктрини розвитку освіти: «Створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну,

незалежну, демократичну, соціальну та правову державу, як невід'ємну складову європейської та світової спільноти» [11, с. 165].

Отже, уведення гендерного компонента в навчальні дисципліни вищої школи можливе за рахунок упровадження гендерного матеріалу в навчально-виховний процес вищої школи, а саме за допомогою вкраплювання гендерної тематики в цикл соціально-гуманітарних дисциплін або спеціальним уведенням спецкурсу. Освітнє середовище в зазначеному вище напрямку має всі підстави для реалізації ідей гендерної рівності студентської молоді, що є важливим етапом на шляху формування демократичної держави.

Для реалізації цих ідей необхідно впроваджувати такі педагогічні умови в навчальний процес викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу, які були б спрямовані на формування високого рівня культури студентів взагалі, та гендерної культури зокрема. Зазначений процес дасть можливість позбавитися усталених гендерних стереотипів і сформуванати світогляд студентської молоді, який відповідатиме сучасним вимогам суспільства.

Література

1. Аніщук Н. В. Тенденції розвитку інституту конституційно-правового статусу жінок в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.13 «Правові проблеми політичних інститутів і процесів» / Н. В. Аніщук. – Одеса, 2001. – 19 с.

2. Гендерна педагогіка : хрестоматія / за ред. В. Гайденко ; пер. з англ. В. Гайденко, А. Предборської. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 313 с.

3. Гендерний аналіз українського суспільства / наук. ред. Т. М. Мельник. – К. : ПРООН, 1999. – 287 с.

4. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – 2-е вид. доп., уточ. – К. : Укр. ін-т соц. дослідження, 2003. – 240 с.

5. Гендерний розвиток у суспільстві : конспекти лекцій. – 2-е вид. – К. : ПЦ «Фоліант», 2005. – 351 с.

6. Закон України «Про вищу освіту» : науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Кременя. – К., 2002. – 159 с.

7. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» № 2866-IV від 8 вересня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua>laws/show/2866-15.

8. Закон України «Про освіту» // Освіта. – 1996. – 21 серпня.

9. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.

10. Мельник Т. М. 50 / 50 : Сучасне гендерне мислення : словник / Т. М. Мельник, Л. С. Кобелянська. – К. : К. І. С., 2005. – 280 с.

11. Нормативно-методичні основи гендерних перетворень – К. : Логос, 2005. – С. 165.

12. Терзі П. П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Пилип Пилипович Терзі. – Одеса, 2007. – 236 с.

13. Ярская-Смирнова Е. Р. Гендерная социализация в системе образования : скрытый учебный план / Е. Р. Ярская-Смирнова // Международный альманах гендерных исследований. – Минск. – 2000. – Май. – С. 6 – 9.

Калько І. В. Умови та можливості реалізації ідеї гендерної рівності студентської молоді

У статті здійснено науковий аналіз умов та можливостей реалізації ідеї гендерної рівності студентської молоді. Установлено, що зазначений процес можливий за рахунок уведення гендерного компонента в навчальні дисципліни вищої школи, а саме за допомогою вкраплювання гендерної тематики в дисципліни соціально-гуманітарного циклу або спеціальним уведенням спецкурсу. Освітнє середовище в зазначеному вище напрямку має всі підстави для реалізації ідей гендерної рівності студентської молоді, що є важливим етапом на шляху формування демократичної держави.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, гендерна рівність, гендерні стереотипи, студентська молодь.

Калько І. В. Условия и возможности реализации идеи гендерной равноправности студентской молодежи

В статье осуществлен научный анализ условий и возможностей реализации идеи гендерного равенства студенческой молодежи. Установлено, что отмеченный процесс возможен за счет введения гендерного компонента в учебные дисциплины высшей школы, а именно с помощью вкрапления гендерной тематики в дисциплины социально-гуманитарного цикла или специальным введением спецкурса. Образовательная среда в вышеупомянутом направлении имеет все основания для реализации идей гендерного равенства студенческой молодежи, которая является важным этапом на пути формирования демократического государства.

Ключевые слова: гендер, гендерная культура, гендерное равенство, гендерные стереотипы, студенческая молодежь.

Kal'ko I. V. Conditions and Possibilities of Gender Equality idea Realization Among Students Youth

In the article scientific analysis of conditions and possibilities of students' gender equality is made. It is stated, that the mentioned process gets possible because of gender component introduction to the disciplines of higher school, in particular, with the help of addition of gender themes to the disciplines of socio-humanitarian cycle or introduction of a special course. The educational environment in the above-mentioned direction has all warrants for realization of gender equality ideas among students which is an important stage on the way of democratic state formation.

Key words: gender, gender culture, gender equality, gender stereotypes, students youth.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2012 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.